

שותפות יששכר זבולון

1. "זבולון לחוף ימים ישכן והוא לחוף אניות וירכתו על צידו, יששכר חמר גרם רבץ בין המשפטים, וירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עבד" (בראשית מט, יג - טו)

2. פירש רש"י, על חוף ימים תהיה ארצו של זבולון. והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אניות, במקום הנמל, שאניות מביאות שם פרקמטיא (מסחר), שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, וממציא מזון לשבת יששכר והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה (דברים לג, יח) "שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך", זבולון יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים.

3. ילקוט שמעוני (פרשת ויחי רמז קסא) "זבולן לחוף ימים" בסחורתו, ויששכר בתורתו, וזה עם זה שותפות בעולם הזה ובעולם הבא.

4. במדבר רבה מובא (בראשית צט, ט) "זבולן לחוף ימים ישכון", הרי זבולון קדם ליששכר שכן מייחסן יששכר זבולן, ולמה כן, אלא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה, וזבולן בא ומאכילו לפיכך קדמו, עליו אמר הכתוב (משלי ג) "עץ חיים היא למחזיקים בה", יששכר כונס וזבולון מביא באניות ומוכר ומביא לו כל צרכו, וכן משה אומר (דברים לג) "שמח זבולון בצאתך", למה, שיששכר באהליך שלך הן שאת מסייעו לישב בהן.

מיהו זבולון

5. החפץ חיים בספר שם עולם (חלק ב' פרק ו) האריך בענין זה וכתב להגדיר מיהו אשר לו יקרא זבולון שיכול לעשות שותפות עם יששכר, וז"ל: אכן באשר ידעתי כי יש הרבה אנשים שכבר נשקעו בעסקים מרובים וקשה להם למעט עסקיהם, אם כי איש הנלבב לא יעצרנו דבר בענין הזה שנוגע לו לחיי הנצח. מצאנו להם תקנה מן התורה, והוא כי ידוע שבט זבולון היו כולם בני פרקמטיא וכדכתיב "זבולון לחוף ימים ישכון" ובודאי נגרע אצלם על ידי זה לימוד התורה. ואף על פי כן אין הכתוב מגנם עבור זה ואדרבה מברך אותם כדכתיב "שמח זבולון בצאתך" (למסחרו).

ואף דבודאי נמצאו אצל שבת זבולון גם כן הרבה והרבה נשמות קדושות כמו בשאר השבטים, אלא מפני שהם מצאו לנפשם עצה הגונה שאף בעוסקם בפרקמטיא לא יחסר להם חלק התורה אשר צריכים להשיגו, והוא שהתנו עם שבת יששכר שהוא יפרוש עצמו מענייני העולם ויקדיש ימיו רק לשבת באהלי התורה וזבולון אחיו יחזיק אותו בכל צרכיו. ונתקיימה התורה בשניהם, דעל ידי שהיה יששכר פנוי מלבקש לחמו הגדיל לעשות בתורה שיצאו ממנו סנהדרין וכל גדולי ישראל וכמו שנאמר "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים" כמו שאמרו חז"ל שיצאו מהם מאתים ראשי סנהדראות, וכל זה בא להם על ידי זבולון שהחזיק אותם, ומפני זה לקחו חלק בתורתם כמותם, והסכים להם על זה הכתוב כמו שנאמר "שמח זבולון בצאתך", רוצה לומר שאין לך לדאוג בצאתך לפרקמטיא על אבדן חלקך בתורה, כי יששכר באהליך, עכ"ד.

דרכו של זבולון בקניית שותף

6. החפץ חיים (שם) המשיך בדבריו איך אותו בעל עסקים יוכל להקרא זבולון ויהיה חלקו עם שותפו יששכר, וז"ל: וכן גם עתה, האיש אשר הוא בעל עסקים ולא יוכל לקחת חלקו בתורה, עליו להתאמץ בכל עוז על כל פנים לקחת לו שותף יששכר לקנות חלקו בתורה על ידו, והוא בשני אופנים.

7. האופן הראשון, לקנות לו ממש איש מופלג בתורה ולתת לו כל צרכי חיותו בשלימות, למען יהיה לבבו פנוי רק לעסוק בתורה ועבודת השם יתברך, ואז בודאי יקנה לנפשו חלק בתורתו, וכענין יששכר וזבולון, אבל כל זה אם אמנם מחזיק אותו בכל צרכיו דאז נעשה עמו כמו שותף ממש, ויהיה לו חלק בתורתו כמותו, וכו', הרי דהעיקר בזה שיתן כל צרכו ואז יהיה אצלו כשותף ממש. ומכל מקום אם מן

ערכו להחזיק את התלמיד חכם עם כל צרכי ביתו משלו, ישתתף בזה עוד עם אחד או עם שנים, ובודאי כל מה שיקח יותר חלק בהחזקתו ככה יקח חלק בתורתו.

8 ואופן השני הוא, להחזיק בכספו באחת מהשיבות הקדושות קבוצים לתורה, וגם זה לא במעט כסף אשר יתנדב לזה עשרה או עשרים רובל לשנה, דאף לענין מצות החזקת התורה שהכל חייבין בזה אף מי שקרא ושנה ולמד ולימד כדאיתא בספרי גם כן איש אמיד אינו יוצא ידי חובתו בסכום כזה שהחיוב הוא לפי השגת היד, ובפרט לענין לקנות על יד זה חלקו בתורה בודאי אינו מספיק סכום זה, אלא צריך לתמוך בסך גדול כערך שהיה צריך להוציא לקחת לו איש מיוחד לתורה בתור שותף לו וכנ"ל, וכל אחד יתן לפי ערכו כפי הברכה שברך ה' אותו. ואם עושה כן, אשרי חלקו, ובודאי לא יחסר לו חלק תורתו, וכמו דכתיב "שמח זבולון בצאתך" ופירשתי דהיינו בצאתו מן העולם אין לו לדאוג כלל ויוכל לשמח כי בודאי חלקו שמור שם ושיג שם ידיעת התורה הרבה מתורת יששכר שהיה יושב באהליו, והיינו שעל ידו ישב באהלי תורה.

9. האגרות משה (יו"ד ד' ס"י לו אות ח') כתב, שצריך שיהיה הזבולון מחשיב לימוד התורה ביותר, שכדאי לו לעמול בשביל חשיבות הלימוד בכל ימיו, כמו שהעוסק בתורה לומד כל ימיו. אבל אם עשהו משום שהיששכר הוא שכנו וקרובו וכדומה לא נחשב זבולון כלומד תורה, אלא אם כן הוא היה עושה בלאו הכי שותפות עם תלמיד חכם ורק מעדיף שכנו, שהוא גם תלמיד חכם, על פני שאר תלמידי חכמים.

חיוב לימוד התורה המוטל על זבולון

10. כתב בעיון יעקב (יומא שם), אף אם מספיק לעניים לומדי תורה בעושרו ללמוד עבורו, מכל מקום הוה ליה לקבוע עתים לתורה בעצמו, ולא יבטל ממנו לגמרי, עכ"ל.

11. ועיין עוד בספר תיקון חצות (ח"א עמוד קצג), נמצא דאין זבולון יכול לפטור את עצמו מחובת קביעות עתים לתורה אלא רק מחובת עמילות התורה, וכדאיתא במדרש (ויקרא רבה כה, א) אלו נאמר "עץ חיים היא לעמלים בה" לא היתה תקומה לשונאי ישראל, אלא נאמר "למחזיקים".

12. והחפץ חיים (בשם עולם שם) האריך שם בגודל עצם מצות החזקת התורה אשר שכרה גדול מאד, ובין דבריו כתב דכל מה שאמרנו שיוכל האדם לקנות חלקו בתורה על ידי החזקתו הוא רק לענין קניית החלק של ידיעת התורה בש"ס ופוסקים שצריך עמל רב, אבל מכל מקום צריך כל אדם ללמוד על כל פנים ההלכות הנצרכות למעשה כדי שידע את המעשה אשר יעשה כמו שנאמר "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם", ולזה לא יועיל במה שמחזיק לאחרים, עכתו"ד.

13. שו"ת אגרות משה (חלק יו"ד ד' סימן לז) כתב דלא נפטר זבולון ממצות הלימוד בזמן שאינו עוסק בפרקמטיא, דאף יששכר שלומד ממש לא נפטר אף שכבר למד הרבה שעות ונח, שכבר יכול ללמוד עוד. שלכן ודאי ברוב ימים שיכול למצוא איזה זמן ללמוד בעצמו ודאי צריך ללמוד. וממילא יש לו לקבוע לפי מה שיודע זמן ביום שהוא יותר פנוי. וכשנזדמן איזה יום שלא היה אפשר, יצא אותו יום בקריאת שמע שחרית וערבית.

גדר השותפות בין יששכר לזבולון

שיטת רבינו ירוחם - קודם שיעסוק יכול להתנות

14. מדברי רבינו ירוחם (נתיב שני חלק שלישי) מבואר דכל ענין יששכר וזבולון אינו אלא בהתניה עם היששכר שזבולון מפרנסו כדי ליטול שכר בתורתו ואינו נותן לו אלא אם כן יעסוק יששכר בתורה ולכן עדיף מהמפרנס חבירו סתם וחבירו עוסק בתורה על ידי הפרנסה שממציא לו. וזה לשון רבינו ירוחם: העוסק בתורה קודם שיעסוק יכול להתנות שיעסוק חבירו בסחורה ויטול חלק מלימודו כמו יששכר וזבולון, אבל אחר שעסק כבר ונותן לו חלק בשביל ממון אינו כלום כדכתיב "אם יתן איש את כל הון ביתו" וגו' וזה ענין הלל ושבנא כדאיתא בסוטה, ומסתברא שהעוסק אבד שכבר בטל חלקו, כך כתבו המפרשים עכ"ל. והנה כתב "כמו יששכר וזבולון" ומוכח מדבריו דגם יששכר וזבולון התנו כן ביניהם.

15. **בשו"ת מנחת יצחק** (חלק ו' סימן ק) כתב ביישוב דברי הרבינו ירוחם, שלא יוקשו הקושיות העצומות של רבינו האי ז"ל על תוקף קנין זה, דנראה כדברי הראש דוד (סב, ד ד"ה ומפרש) בטעמא דמילתא וז"ל: דבשלמא קודם הלימוד אז התורה שלמד החכם הוא מכח העשיר שמספיק לו ונמצא דהעשיר הוא הגורם שהחכם לומד ובלעדו לא היה החכם פנוי ללמוד וכו' ואם כן בדין הוא שיזכה העשיר בחלק התורה, ברם תורת חכם שכבר למד בלא משען ומשענה וסיגף עצמו כי ימות באוהל, איך יזכה העשיר במה שנוח לו עתה והרי התורה כבר הוא בעולם וכבר למדה החכם וכו' עכ"ל, והיינו דלא הוי קנין רק מטעם גורם שהחכם ילמוד, מה שאין כן לאחר הלימוד דצריכין לטעם קנין ולא שייך בזה קנין.

דיני השותפות

עשיית תנאי בשותפות

16. כתב **הרבינו ירוחם** (בסוף נ"ב כג) העוסק בתורה קודם שיעסוק יכול להתנות שיעסוק חבירו בסחורה ויטול חלק מלימודו כמו יששכר וזבולן. אבל אחר שעסק כבר ונתן לו חלק בשביל ממון אינו כלום כדכתיב (שיר השירים ח ז) "אם יתן איש את כל הון ביתו" וכו', עכ"ל.

17. וכן הגיה **הרמ"א** על דברי השו"ע (יו"ד סי' רמו סעי' א') וז"ל: ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו השכר, אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתנו לו. (תא"ו נתיב ב' מש"ס דסוטה).

18. אם כן מוכח דיש לזה דין שותפות לגמרי, ולפי זה יש לומר דניתן גם כן לגבות בבית דין אם הבעל הבית אינו מקיים תנאו, ואפשר נמי דיוכל להשביעו שבועת השותפין ובכהאי גוונא נחית לחלק בין קודם הלימוד לאחריו.

דין שותפות יששכר וזבולן לזמן קצוב

19. **בשו"ת אגרות משה** (שם) כתב דאם עושים תנאי זה לזמן, צריך על כל פנים שיהיה כן לזמן נמשך, שיהיה שייך שלומד התורה יסמוך על זה. אבל לא שייך לעשות כן לימים ואף לשבועות מועטים, דהרי עדין לא יהיה הלומד במנוחה לדרך סתם האינשי, מאחר שלא נתחייב אלא לזמן קצר.

20. וגם שזמן המנוחה ארוך מספיק, שבזמן זה הוא ראוי להתחכם בתורה, דהא מסתבר שרק בשביל מצוות התחכמות בתורה איכא ענין השותפות - מה שליכא בכל המצוות. משום דלרובא דרובא דאינשי הוא כמעט דבר שאי אפשר, שיעסקו בפרנסה ובכל צרכיהם ויהיה להם האפשרות במעט זמן שיוכלו ללמוד להתחכם ולהתגדל בתורה.

וכפי שמשמע בכתובות סב, ב, הוא לא פחות משלש שנים. דהא אמר רב אדא בר אהבה אמר רב דהתלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות ב' וגי' שנים, והוא מטעם דשנה אחת הוא זמן שלא מצוי שיתגדלו ויתחכמו בתורה. שלכאורה יש למילף מזה גם לכאן, וכו'.

אך מכל מקום כיוון שלא מצינו בפירוש, אפשר שלענין השותפות בשכר - שיהיה חצי שכרו לזבולן על שנתן לו חצי שכרו, על שנה נמי שייך. מאחר דכבר נתחכם הרבה אף במשך שנה, ולימוד התורה כבר נחשב אצלו עד כדי כך שלאחר תום השנה יששכר ישתדל למצוא מי שיתמוך בידו שיוכל ללמוד עוד הרבה שנים שיתחכם מאד, עד שלא יחוש שוב לשמא יניח מללמוד בשביל פרנסתו.

21. אבל בעצם אין לקבוע בזה דבר ברור, מאחר שיותר הוא מסתבר ללמוד משם דצריך שיהיה השותפות לא פחות מג' שנים, דזה שיעור הפחות שמצינו. אבל אם קשה למצוא, יעשה שותפות גם לשנה. אבל לא יעשה שותפות לפחות משנה משום שאז ודאי לא יהיה לו מנוחה יותר בשביל זה, כשאף לשנה אין לו להוצאותיו הרגיל בהם.

דיני הממון בשותפות

מה עדיף, סיוע מאחרים או לימוד התורה בדוחק

22. בשו"ת עטרת פז (חלק א' חו"מ סימן טז) נשאל מאברך שעשה הסכם עם יהודי ירא שמים העוסק במלאכתו וביגיע כפו שיחזיק בו מידי חודש בחודשו אולם עתה זה האברך נמלך בדעתו שמא אין הוא עושה טוב לקבל ולהנות מאחרים, ושמא עדיף לו ללמוד התורה בדוחק שאז שכרו מרובה יותר.

23. והשיב דפשוטם של דברים הם דמה שיש לאדם ללמוד בדוחק ומעלתו גדולה היא בזה הוא דוקא שזוהי המציאות לפניו, שאם רוצה ללמוד לא אפשר לו בלא ללמוד בדחק, ואז אמרינן דשפיר עביד הכי וגדולה מעלתו. אבל אין הכי נמי כשיש אפשרות נאותה לאדם ללמוד בלא דוחק ובלא טירדת פרנסתו בודאי שיש לו לעשות כן, כיון דאדרבה זהו רצון שמים שילמדו התורה ביתר שאת ויתר עוז, ועל ידי שיהיה ליבו פנוי מטרדות הזמן יוכל ללמוד יותר, דאין חפץ לה' יתברך חס ושלוש בעצם העול והדוחק לשלעצמו כי מה יתן ומה יוסיף זה לפניו יתברך, אלא העיקר הוא עצם הלימוד גופיה.

24. וראה נמי בשו"ת שלמת חיים (יו"ד סי' תקג) דשאלו התם להגאון רבי יוסף חיים זוננפלד על הא דאמרינן במתניתין פ"ו דאבות כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו', מהא דאמרינן בגמ' עירובין (נה, ב) כל עיר שאין בה ירק אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה, ואם כן משמע שצריך לדאוג לדברים גשמיים. ותיירץ וז"ל: צריך להתרגל שאפילו אם לא יהיה לו כי אם לחם צר לא יבטל מן התורה, אבל אין ראוי לדור כי אם במקום שימצא יותר בהרוחה, כי אולי לא יוכל לעמוד בנסיון.

ועל כן כתב בשו"ת עטרת פז בנידון דידן הרי בודאי שבאופן שיחזיקו בו יתובי מיתבא דעתיה טפי, ויוכל להרבות בלימודו, לכן בודאי שיש לו לעשות כן לקבל העזרה המושטת לו, ואי לאו הכי אין בזה כלל וכלל מעלת לימוד תורה בדחק דכל כהאי גונא לא דיברו חז"ל כיון שיכול ואפשר לו להמשיך בלימודו ללא הפרעה.

26. ובאמת טעם הענין הוא שעשה הקב"ה כך שיצטרכו לומדי התורה לקבל מאחרים הוא ברחמי הקב"ה על ישראל כדי שיהיה להם לישראל בזה זכות החזקת התורה. ואם כן הוא הענין והוא הסיבה נמי שיצטרכו התלמידי חכמים לקבל סיוע מאחרים, כיון שכאמור אין העולם יכול להתקיים ללא זכות התורה הקדושה, כך גם אין לאדם אפשרות קיום ללא שיהיה לפחות קשור לתורה הקדושה בבחינת "עץ חיים היא למחזיקים בה", ולכן קבע הקב"ה בעולם שיהיה אחד לומד והאחר שאינו לומד יחזיק ביד הלומד, ועשה שיצטרך הלומד לקבל סיוע למזונותיו מן האחרים שאינם יכולים ללמוד הרבה כיון שעסוקים במסחרם, וכי הקב"ה יתברך ויתעלה בכבודו ובעצמו אינו יכול לתת ללומד כדי מחייתו ופרנסתו "לי הכסף ולי הזהב" כתיב ואין מעצור לה' להושיע ברב או במעט, אלא הענין הוא שזה שאינו לומד אלא עוסק במסחר יהיה קשור לתורה הקדושה על ידי סיועו לאחרים.

צורת השותפות

ג' שיטות בשותפות יששכר וזבולון

27. בענין שותפות יששכר וזבולון, האם צריך הזבולון לתת חצי מרווחיו, או שדי אם נותן ליששכר כדי צרכיו, או אפילו רק חלק מצרכיו. מצאנו בדברי הפוסקים ג' שיטות בזה. שיטה ראשונה, יששכר וזבולון חייבים לחלוק מחצה על מחצה. שיטה שניה, זבולון צריך לתת את כל דמי חיותו ליששכר אך לא שוה בשוה. שיטה שלישית, אין צריכין לחלוק שווה בשווה אלא אפילו חלק מועט.

נוסח שטר השותפות

הנה בשטר השותפות שבין יששכר לזבולון מצינו כמה וכמה נוסחאות מגדולי האחרונים ופוסקי הדורות, ונציע כמה מהם:

נוסח ההסכם מבית מדרשו של בעל השדי חמד

28. בספר אספקלרית הצדקה (עמוד קכו) מובא בזה הלשון: בשם אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב זיע"א ישני חברון תו"ב, ובשם גדול אדונינו זה האיש מרעיש הארץ מרגיז ממלכות, מורינו ורבינו הגאון הצדיק רשכבה"ג וכו' כקש"ת כמוהר"ר חיים חזקיאו מדיני זצוק"ל, מיסד בית מדרש שדי חמד יכב"ץ, אנחנו הח"מ הגבאים ב"כ אדמו"ר זצוק"ל, הננו נותנים חלק וזכיה למעלת (...) יצ"ו כדן יששכר וזבולון, בכל הלימוד שלומדים התלמידים רבניהם ומוריהם בבית המדרש הנ"ל ע"כ.

נוסח ההסכם למרן החזון איש זצ"ל

29. בקובץ אגרות (ח"א אגרת מז) מובא כך: הסכם הנעשה בין ר' (...) ובין (...) פב"פ יתן בלי"נ (...) בכל חודש במשך שנה מיום דלמטה להר' (...) הנ"ל למען יוכל לעסוק בתורה, וכל לימודו בעזרת תמיכתו הנ"ל שכרו חלק כחלק הלומד והמחזיק, ובאופן המבואר ברמ"א יו"ד סימן רמו סעי' א' בהג"ה. ובאנו עה"ח יום (...) נאום (...).

נוסח ההסכם ממרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל

30. אנחנו הח"מ דהיינו מצד אחד הר' גרשון ב"ר ארי' יהודה הלוי לוינ נ"י, ומצד שני הבחור החתן ישראל יעקב ב"ר אהרן פישר נ"י, עשינו קשר בינינו באופנים המבוארים להלן:

א. הר' גרשון לוינ נ"י מתחייב בעזה"י בלי"נ לתמוך תמיכה קבועה בסך שלושה לירות לחודש להבחור ישראל יעקב ב"ר אהרן פישר נ"י, שיוכל ללמד במנוחת הנפש בלי טרדה, באופן שיהי שותף בלימוד תורתו שיהי לו ולזוגתו אסתר גיטל נ"ע מחצית זכות בלימוד תורתו, זאת אומרת שיהי שותפים גמורים למחצה חלק בחלק שוה בשוה בלימוד תורתו, וכמו יששכר וזבולון.

ב. הבחור ישראל יעקב ב"ר אהרן פישר נ"י מתחייב ללמוד תוה"ק עפ"י תנאי המבואר בסעיף א', היינו שהוא נותן מחצית הזכות בלימוד תורתו זאת שיהי שותף גמור חלק בחלק שוה בשוה בלימוד תורתו הקדושה, בכל מקום שילמד הן בישיבה והן בבית והן בבית המדרש פרטי, והן בחיבוריו שהנ"ל יחבר אותם על חידושי תורה הקדושה.

ג. הבחור ר' ישראל יעקב ב"ר אהרן פישר נ"י מתחייב ללמוד בלי"נ בשקידה בינונית רגילה כפי כוחו. ושילמוד חצי שעה בערך שו"ע או"ח בכל יום.

ד. זמן החוזה הוא עד זמן חתונתו וגם אחר חתונתו במשך חמשה שנים, וד' הטוב יחזק אותנו שנמלא החוזה הזה במלואו.

וכל זה גמרנו בינינו וקבלנו ברצוננו הטוב יום א' ג' בסיון תש"א פעיה"ק ירושלים ת"ו.
נאום: גרשון לוינ. נאום: ישראל יעקב פישר

הננו מברכים את השותפים בעסק הקדוש הזה בלימוד התוה"ק וד' יצליחם בכל דרכיהם הבאים עה"ח יום הנ"ל. נאום: איסר זלמן מלצר.

נוסח ההסכם למרן הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל

31. בספר מכתבים ומאמרים (ח"ג עמוד עה) מובא ההסכם כך: אנחנו החתומים מטה מודים שהותנה בינינו שני הצדדים הרב (...) שיחיה והרבני (...) שיחיי, שיהיה לשנינו ביחד חלק שוה בשוה בזכות התלמוד תורה שלומד הרב (...) שיחיה, כעין זבולון אחי יששכר וכעזריה עם שמעון אחיו כמבואר בסוטה דף כא. ועיין בספר אורחות חיים שאלתות מרבינו חיים מוואלז'ין זצוק"ל סימן מ', ועל זה כתבנו והתנינו על זמן משך שנה עד חדש (...) שנת (...) נאום (...) נאום (...).